

YALVAÇ MÜZESİNDE BULUNAN TEZHİPLİ HÜSN-İ HAT LEVHALAR¹

Habibe ŞİMŞEK*

Özet

Çeşitli kaynaklardan beslenerek çok köklü ve zengin kültür hazinesine sahip olan Türkler tarih boyunca sanatla iç içedir. Geleneksel sanatlarımızdan olan ve güzel yazı anlamına gelen Hüsn-i hat ve yazının süslemesini oluşturan tezhip; gerek kitaplarda gerekse levhalarda şaheserler vücuda getirmiş, önemli kültür ve sanat miraslarımızdan biri olmuştur. Birbirinden değerli tezhipli hüsn-i hat levhalar uzaktan okunabilecek şekilde celi(iri) harflerle yazılıp, insanlara güzel mesajlar vererek seyredenleri estetik ve ruh yönünden dinlendirir.

Matbaanın icadından sonra el yazması eserlerin azalması ile levha yapımı hızlanmıştır. Bu eserler yurdun her bölgesindeki müzelerde, yer almaktadır. Bu müzelerden biri de Isparta'nın Yalvaç müzesidir. Bildiride yer alan levhaların bir kısmı iç balkon yazma eserler bölümünde teşhir ediliyorken, 2000 yılında bu bölümden kaldırılarak 2.04.2009 tarihinde Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesine gönderilmiştir.

Daha önce Yalvaç Müzesinde bulunan Osmanlı hat ve tezhip sanatının günümüze ulaşmış seçkin örneklerinden olan müze envanter defterinde kayıtlı 10 adet tezhipli el yazması levha; yazı çeşidi, ne yazdığı, ne zaman ve kim tarafından yazıldığı, müzehhibi, boyutları, müzeye nasıl getirildiği ve geliş tarihi, tezhip üslubu, kullanılan motif, renk, teknik ve üslup özellikleri açısından incelenmiş fotoğraflarla belgelenmiş, tezhiplerin desenleri çizilmiştir. Bu bildiride yer alan levhalar geleneksel sanatlarla uğraşanlar için geçmişten geleceğe bir köprü olan önemli belgelerdir.

Anahtar Sözcükler: Hüsn-i Hat, Levha, Tezhip, Yalvaç Müzesi

¹ Bu makale 22-24 Mart 2012 tarihleri arasında I. Uluslararası Kitap Sanatları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Öğretim Görevlisi
e- posta: hergensimsek@hotmail.com

ILLUMINATED CALLIGRAPHY SHEETS IN YALVAC MUSEUM

Abstract

The Turks, whose rich and rooted culture has been enriched by various other cultures, are living in harmony with art. Calligraphy(Husn-i Hat), which is one form of traditional Turkish art, and the ornament of the writing illumination have created masterpieces on books and sheet and they have turned out to be important cultural and artistic inheritances. The valuable illumination calligraphy plates are decorated with large letters which can be read from far, and they give important messages. In addition, they rest the people who watch them.

After the invention of printing press, the production of sheet has increased due to the decrease in manuscripts. These works of art are located in the museums around the country, one of which is the Yalvac Museum. Some of the sheet studied in this report were exhibited in the inner balcony manuscripts section until they were removed from this section in the year 2000. They were moved to the Ankara State Museum of Sculpture and Painting, which is part of the Department of Fine Arts.

In this report, 10 recorded illumination manuscript sheet, which are the most distinguished samples of the Ottoman fine writing and decoration art, have been studied with respect to the type of their script, the content of their message, the time they were written, their writer, their size, the way they were brought to the museum, their style of illumination, their design, color and technique. The information is documented through pictures and the design of the illumination is drawn. The sheet studied in this report are important documents for those who work on traditional Turkish art as they bridge the past and the present.

Keywords: *Calligraphy, Sheet, Illumination, Yalvaç Museum*

GİRİŞ

Bir milletin gelişmesi ve sürekliliği için kültür ve sanatın önemi büyüktür. Türkler kültür ve sanatlarından, inanç, gelenek ve göreneklerinden ilham alarak geliştirmiş, gittikleri her yerde eşsiz eserler meydana getirmiştir. Yapılan araştırmalar Türkler'in mabedlerine, barınaklarına, kullanım eşyalarına kadar pek çok şeye zevk ve duygularını kattıklarını göstermektedir.

Birbirinden değerli el yazması eserlerimiz, tezhip, hat, minyatür, cilt, ebru gibi geleneksel sanatlarımızı bünyesinde bulunduran önemli kültür ve sanat miraslarımızdandır. Türkler kitaba oldukça saygı ve değer vermiştir. Özellikle Kur'an'ı Kerim ve Hz Peygamber'in(s.a.v) hadislerini kitap ve levhalara güzel yazı(hat) ile yazıp onları büyük bir özenle tezhiplerini yapmış, istinsah etmişlerdir.

Matbaanın icadından sonra el yazması eserlerin azalması ile levha yapımı hızlanmıştır. Bu eserler yurdun her bölgesindeki müzelerde, kütüphanelerde, bazı tarihi camilerin kitaplıklarında, vakıf koleksiyonlarında ve özel koleksiyonlarda, yurt dışındaki önemli müzelerde çok sayıda yer almaktadır. Bunlardan biri de Isparta'nın Yalvaç Müzesidir.

Yalvaç; Isparta'nın tarih öncesi çağlardan beri, çeşitli uygarlıkların yaşadığı, bir çok kültürel mirası bünyesinde barındıran en büyük ilçesidir Bu eserlerin yer aldığı müze ise ,1966 yılında hizmete girmiş olup, tarih öncesi eserlerin, klasik eserlerin, etnoğrafik eserlerin, salon resim galerisinin, açık teşhirin iç balkon yazma eserlerin bulunduğu bölümlerden oluşmaktaydı(Yalvaç Belediyesi, 1999). Bildiride yer alan levhaların bir kısmı iç balkon yazma eserler bölümünde teşhir edilirken 2000 yılında bu bölüm kaldırılmış ve 2 . 04. 2009 tarihinde Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesine gönderilmiştir (Yalvaç Müze Müdürlüğü, 2012).

TÜRK- İSLAM SANATINDA LEVHA

Son iki asırda bilhassa Osmanlılarda 19. yüzyılda gerek sülüs'ün gerekse ta'lik'in celi yazılarıyla revaç bulan levha; hüsn-i hat sanatının seçkin örneklerini içerir. Murakka (mukavva) üzerine, bazen de aharlı kağıt üzerine yazı ve tezhipleri yapıp ahşap üzerine yapıştırılan levhalar çerçeve içine alınarak duvarlara asılır. Levhalarda ayetler, hadisler, dualar, güzel ve özlü sözler de yazılıdır. O mekanın kullanım amacına ve ortamına uygun yazılı ve tezhipli levhalar okuyanlara dünya ve ahiret mutlulukları sağlayacak öğütleri ve estetik güzellikleri sunar(Özden 2003: 119).

Levhalar uzaktan okunabilecek şekilde sülüs ve ta'lik benzeri yazı çeşitlerine göre celi(iri) harflerle yazılır. İnce yazılarda çok göze batmayan hatalar celi'de belirgin bir biçimde ortaya çıkar. Celi yazılar, kalıp olarak hazırlanmış esas nüshadan çoğaltılırlar. Kitabe olarak mermer ve taş üstüne nakledilip mimari yapıların üstüne konulmak için de yazılırlar. Levhalar üzerine celi tarzda yazılmış hüsn-i hat sanatı XIX. yüzyılda Mustafa Rakım, Sami Efendi, Kazasker Mustafa İzzet Efendi gibi çok değerli hattatlar ve onların öğrencileri tarafından gelişme göstermiştir. Hüsn-i hat ile yazılmış levhalarda celi yazıların yanında biraz daha küçük yazı çeşitleri de kullanılmıştır(Karahan, 1985: 8).

Çok iri yazılar önce küçük nisbette hazırlanır, daha sonra satranç usulü ile büyütülür. Günümüzde bu çalışmalarda teknolojik(fotokopi, tepegöz, prejeksiyon, doküman kamera vb.) aletler kullanılmaktadır. Levhaların yazıları is mürekkebi, zırnık, renkli mürekkep ve altın kullanılarak yazılır. İs mürekkebiyle yazının dış çizgilerini önce çizip sonra mürekkeple doldurulabileceği gibi, kamyş kalemle de yazabilir. Celi yazıların yazılıp çoğaltılmasında altın da çok kullanılır. Altınla yazılan yazılar çok gösterişlidir ve bu işlem(Zer-endud) daha çok müzehhipler tarafından yapılır. Değerli levhaların birçoğu bu şekilde hazırlanır. Celi yazıların iriliği arttıkça altın sarfiyatı da artacağından israfı önlemek için yapıştırma usulü ile varak altın kullanılır. Varak altın ile yazılan yazılarda yazının yüzeye geçirilmesi işlemi yapıldıktan sonra lika(miksiyon) ile yapıştırılır(Derman, 2002: 30).

Levhalarda yazı yazma işlemi bittikten sora çevresine ya da iç kısmına tezhipler yapılır. Bazen de ebru kağıtlarla süslenir. Daha sonra yazı yaldızlı bir çerçeve olan cetvel ile çevrelenir. Bazı levhalarda cetvel ve cetveller arası zencerek yapılır. Yazının dış kısmına dönemlerine göre çeşitli üsluplarla hazırlanmış bordür tezhibi yapılır. Özellikle 19. yüzyılda hızla gelişen hat sanatına ait levhaların klasik tezhipli örneklerine rastlandığı gibi, özellikle barok-rokoko üslubunda tezhiplenmiş örnekler de çok sayıda görülür. Genellikle yazının çevresine uygulanan bordür tezhibinin yanında bazı levhalarda yazı ile cetvel arasında kalan boşluklar tezhip ve çiçek minyatürleri ile tezyin edilmiştir. Bazı levhalarda minyatürlere de rastlamak mümkün olmaktadır (İhsanoğlu 1992: 20).

YALVAÇ MÜZESİNDEKİ LEVHALARIN İNCELENMESİ

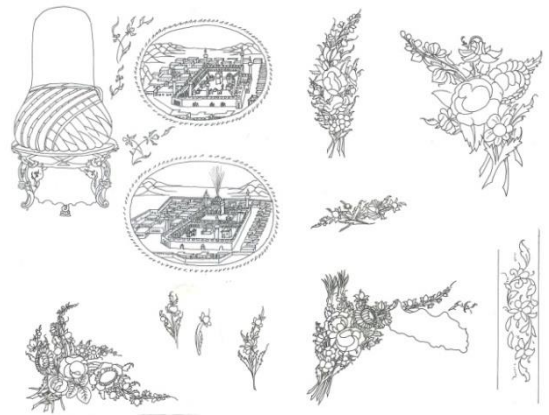
Daha önce Yalvaç Müzesinde bulunan Osmanlı hat ve tezhip sanatının günümüze ulaşmış seçkin örneklerinden olan müze envanter defterinde kayıtlı 10 adet tezhipli el yazması levha; yazı çeşidi, ne yazdığı, ne zaman ve kim tarafından yazıldığı, müzehhibi, boyutları, müzeye nasıl getirildiği, geliş tarihi, tezhip üslubu, kullanılan motif, renk, teknik ve üslup özellikleri

açısından incelenerek fotoğraflarla belgelenmiş, tezhiplerin desenleri çizilmiştir.

Yalvaç Müzesi 514 Envanter Numaralı Tuğralı Levha

Ahşap üzerine yapıştırılmış aharlı, koyu krem renkli kağıt üzerine tuğra yazılı levhanın uzun kenarı 65’cm, kısa kenarı ise 53 cm’dir (Resim 1). Ortada mat altın ile celi sülüs hat ile yazılmış tuğranın çevresi parlak altın tahrirlidir. Türk İslam Eserleri Müzesinden 26.09. 1966 tarihinde satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiştir. Bir Mevlevi tekkesine ait olabileceği muhtemeldir. Ahşap üzerine yapıştırılmış kağıt oldukça yıpranmıştır. Ahşap kurtları tarafından delik deşik edilmiş olan levha’nın tuğrası okunamamaktadır. Pembe mavi ve yeşil renklerin kullanıldığı Mevlâna sikkesinin altında siyah mürekkep ve icazet yazı ile “Ya Hazreti . Mevlâna, Celaleddin-i Rumî” ve “Hazreti Sultan Veled” ,Onun altında ise “MuhlisukümÂlielMa’rufbiŞermî diye tanınan Şermî an kâtiban-ı kalem”Anlamı“Sizin ihlasınız kalem sahiplerinden Şermi diye tanınan Âli’dir”. Yazısı yer alır. Beyze’nin üzerinde “Ya Rab bi-câhıNebiyike’l Mustafa bellîgmekâsıdena”. Anlamı ise:“Ey Allahım; Peygamberin Mustafa’nın komşuluğu hakkı için bizi amaçlarımıza ulaştır.” Altında ise “Divan’ı ağa ve arzı Abdülbârî fi 27 zilkade 1226”(M.1810), beyzesinde ise “el Azîz” yazılıdır.

Tuğranın etrafı rokoko üslupta buket çiçeklerle tezhiplenmiştir. Bu buketlerde mavi, pembe, beyaz ve sarı renklerden oluşan gül, karanfil, katmerli düğün çiçeği, haseki küpesi, süsen, açelya, cezayir menekşesi, buhur-ı meryem ve bazı ismi belirlenemeyen çiçekler yer alır. Ayrıca; hançere’nin üzerinde tuğlarının sağında Medine tasviri, solunda ise Mekke tasviri yer alır. Mekke ve Medine tasvirlerinde yeşilin tonları, koyu pembe, sarı altın, siyah gri, beyaz gibi renkler kullanılmıştır. Bu tasvirlerin çevresi altın ile çevrelenmiştir. Mekke Medine tasvirleri ile köşe boşlukları arasında altın çift tahrir tekniğinde stlize motiflerden oluşan bir bezeme yer alır (Çizim 1).

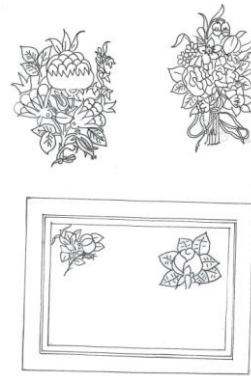
Resim 1: Yalvaç Müzesi 514 Envanter Numaralı Tuğralı Levha. "Ya Hazreti . Mevlâna, Celaleddin-i Rumî" ve "Hazreti Sultan Veled"Hattat Ali biŞermi.Tarih: H.1226 (M.1810)

Çizim 1: 514 Envanter Numaralı Levhanın çizimi

Yalvaç Müzesi 490 Envanter Numaralı Levha

Topkapı Sarayı Müzesi'nden 26.09.1966 yılında satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiş olan bu levha'nın uzun kenarı 44 cm, kısa kenarı ise 34,5 cm'dir. (Resim 2). Camsız ve çerçevesiz krem renkli murakka levhanın üzerine siyah mürekkeple yazılmış bir tuğra yer alır. Ketebesinde H. 1204 (M.1790) tarihi Seyyit Hafız Osman bin Osman yazılıdır. 1988 yılında düzenlenmiş Yalvaç Müzesi Envanter Kayıt Defterinde verilen bilgide tuğranın Sultan Mustafa'nın oğlu III. Selim Han'ın tuğrası olduğu yazılıdır.

Tuğranın hançeresinin altında altın ile çevreli Osmanlıca icazet hat ile yazılmış; "Bunu yazdım bî vefadır rûzigâr ola hüsn-i hattım bu makamda yâdigâr" ibaresi yer almaktadır. Beyze'nin altında, altın ile çevrelenmiş ketebesinde ise " harrare hu hakîr es Seyyid Hafız Osman Bin Ahmedğufirezunûbuhû sene 1204" yazılıdır. Yazıların üstünde altın ile tezyin edilmiş motifler bulunur. Tuğra'nın çevresi altın zemin üzerine stilize çiçek motifleri ile tezhiplenmiştir. Pembe, mavi, beyaz, sarı, yeşil renklerde gül ve kimliği tesbit edilememiş çiçekli iki buket tezhip desenini oluşturur. Tezhipli tuğra'nın çevresi biri ince biri kalın iki ebru bordür ile çevrelenmiş; İnce ebrunun kenarlarına altın ve siyah ile cetvel çekilmiş, ebruların üzerine ise zerefşan yapılmıştır (Çizim 2).

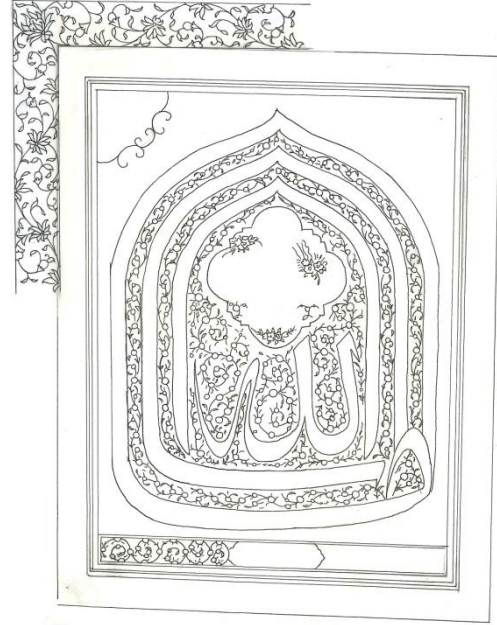
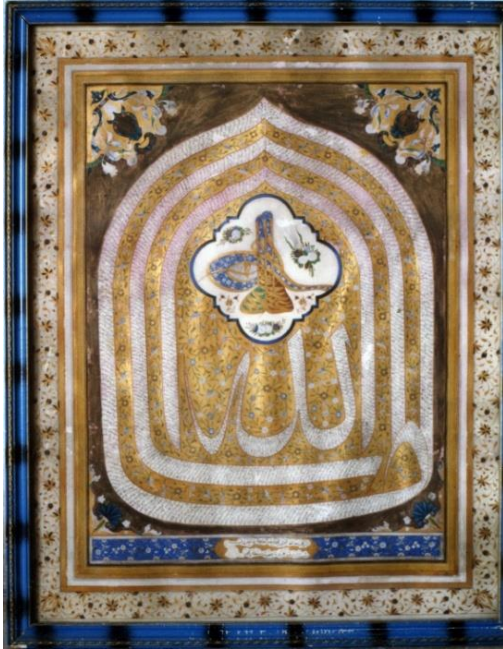
Resim 2: Yalvaç Müzesi 490 Envanter Numaralı Levha. Sultan Mutafa'nın Oğlu Sultan III. Selim'in Tuğrası. Hattat Seyyit Hafız Osman bin Osman. H.1204 (1790)

Çizim 2: 490 Envanter Numaralı Levha'nın Çizimi.

Yalvaç Müzesi 540 Envanter Numaralı Levha

Mavi çerçeveli levhanın eni 46 cm, boyu ise 57,5 cm'dir. Topkapı Sarayı Müzesi'nden 26.09.1966 yılında satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiştir (Resim 3. Murakka üzerine celi sülüs hat ile "Maşallah" yazılı bu levha camlı ve çerçeve içindedir. Yazının çevresi altın ile boyanmıştır. Beyaz zeminli celi sülüs "maşallah" yazısının içinde siyah mürekkeple ve rik'a hatla yazılmış bir dua yer alır. Altın zeminli alan; yeşil, mavi eflatun, turuncu renklerdeki hatai, penç, gonca gibi stilize motifler ile bezenmiştir. Aynı yazının ortasındaki lacivert dilimli madalyon içinde Sultan Mehmed'e ait olduğu sanılan bir tuğra yer alır. Tuğranın içi neo klasik üslupta stilize motiflerle tezhiplenmiştir. Dışı ise beyaz, bordo, yeşil renkli yarı üsluplaşmış çiçekler ve stilize çiçeklerin bir arada kullanıldığı bir bezemeden oluşur.

Resim 3: Yalvaç Müzesi 540 Envanter Numaralı Levha. "Maşallah" ve Sultan Mehmed'in Tuğrası. Hattat Hafız-ı Kur'an Muhammed Esad. H.1294.(M.1877)

Çizim 3: 540 Envanter Numaralı Levha'nın Çizimi.

Tuğra dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış, içi yeşil altın ile sıvanmıştır. Köşelerinde yeşil, açık-koyu mavi, beyaz ve kızıl kahverengi gibi renklerin kullanıldığı, yarı üsluplaşmış motiflerden oluşan basit bir tezyinat yer alır. Maşallah yazısının altında enine uzun tezhipli didörtgen bir alanın ortasında iki satır halinde rik'a ile yazılmış ketebe yer alır. Ketebede "Eser-i kilik-i hafız-ı Kur'an Muhammed Es'ad es- Sıdkîfelma'rufdestârî şehzade- i Hazreti

Sultan Muhammed sene H.1294”(M.1877) yazılıdır. Yazının aralarına ise altın ile beyn-es sütün yapılmıştır. Ketebenin çevresi mavi zemin üzerine yeşil, mavi, beyaz renklerin ve altının kullanıldığı stilize çiçek motifleri ile tezhiplenmiştir. Maşallah yazısının yer aldığı dikdörtgen alanı çevreleyen beyaz zemin üzerinde kahverengi ve altın kullanılarak stilize motiflerden oluşan bir bordür yer alır (Çizim 3).

Yalvaç Müzesi 498 Envanter Numaralı Levha

Camlı ve sarı yıldız çerçeveli levha; Türk İslam Eserleri Müzesi’nden 26.09.1966 yılında satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiştir (Resim 4). Lacivert zeminli mukavva üzerine altın celi sülüs ve sülüs ile “En Necâtü fi-sıdk” yazısı yer alır. Ketebesinde ise “Sami H.1299”(M.1882).yazılıdır. Yazıyı çevreleyen üç ayrı kalınlıkta sarı ve kırmızı altın cetvellerden sonra barok rokoko üslupda yapılmış bir bordür tezhibi yer alır. Müzehhibi hakkında herhangi bir kayda rastlanılmamıştır.

Tek yönde bir dal üzerinde hareket eden ve çapraz biçimde sıralanan, gül, papatya çiçeği ve yapraklardan oluşan çiçek buketlerinin dalları, diğer buketin dalını sarmalayıp ulanarak bordür tezhibini oluşturur. Bordürün köşesi ¼ simetrik küçük çiçek buketlerinden oluşmuştur (Çizim 4).

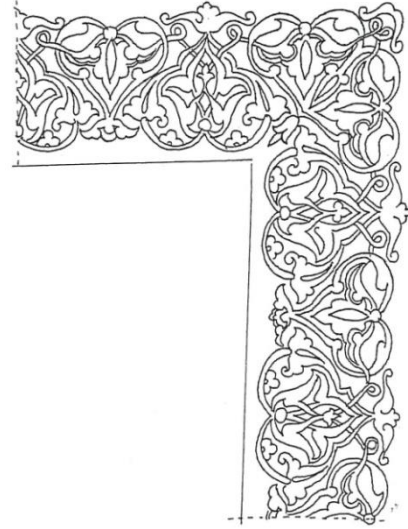
Resim 4: Yalvaç Müzesi 498 Envanter Numaralı Levha “En Necâtü fi-sıdk” Hattat Sami. H. 1299.(M.1882)

Çizim 4: 498 Envanter Numaralı Levha'nın Çizimi.

Yalvaç Müzesi. 549 Envanter Numaralı Levha

Camlı ve sarı yıldız çerçevesi levhanın eni 39 cm, boyu ise 32 cm'dir. Topkapı Sarayı Müzesi'nden 26.09.1966 yılında satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiştir (Resim 5). Krem rengi aharlı kağıt üzerine siyah mürekkep ile celi sülüs ve nesih yazı ile yazılmış "Camiüssağır" hadis kitabından alınmış bir hadis yer alır. Levhanın ketebesinde "El Fakir es Seyyid el hac Ahmedü'l- Arif H.1312" (M.1895)" yazılıdır. Yazının satır araları yeşil ve sarı altın üç iplik rumilerle tezyin edilmiştir. Rumiler beyaz renk ile gölgelenmiştir. Yazılı alanı çevreleyen altın cetvellerden sonra, siyah üzerine yeşil ve sarı altın ile bezenmiş rumiler bir aşığı bir yukarı dizilerek bordür tezhibini oluşturur (Çizim 5).

Resim 5: Yalvaç Müzesi. 549 Envanter Numaralı Levha. "Camiüssağır" hadis kitabından alınmış bir hadis. H.1312. (M.1895)

Çizim 5: 549 Envanter Numaralı Levha'nın Çizimi.

Yalvaç Müzesi 521 Envanter Numaralı Levha

Çerçevesiz levhanın eni 85 cm, boyu ise 61 cm'dir. Türk İslam Eserleri Müzesi'nden 26.09.1966 yılında satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiştir (Resim 6). Pembe renkli mukavva üzerine çivit mavi mürekkep ile celi sülüs Kelime-i Tevhid "Lâ İlahe İllallah Muhammeden Resûlullah" yazısı yer alır. Ketebe ve müzehhip kaydına rastlanılmamıştır. Yazının üç köşesinde yer alan çiçek buketi, altın yıldız ve yağ yeşili ile zambak, gonca ve yapraklardan oluşur. Lacivert zemin üzerine iki renk altın ile tezyin edilen dış zemin yazının etrafına sonradan yapıştırılmıştır. Birleşme yerine biri ince, biri kalın olmak üzere iki cetvel uygulanmıştır. 45 derece eğimli tek yönde tekrar eden çiçek ve yapraklar arasında dolaşan

kalın bir şeritten oluşan bordür deseni yazının çevresinde yer alır. İrice bir çiçek köşe desenini oluşturur (Çizim 6)

Resim 6: Yalvaç Müzesi 521 Envanter Numaralı Levha. Kelime-i Tevhid "Lâ İlahe İllallah Muhammeden Resûlullah"

Çizim 6: 521 Envanter Numaralı Levha'nın Çizimi

Yalvaç Müzesi 545 Envanter Numaralı Levha

Camlı ve sarı yıldız çerçeveli levhanın eni 130 cm, boyu ise 53,5 cm'dir. Krem rengi kağıt üzerine sülüs ve celi sülüs ve nesih hat ile yazılmış olan levhanın hattatı Ömer Faik' tir ve H. 1297' de yapılmıştır. Türk İslam Eserleri Müzesi'nden 26.09.1966 yılında satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiştir (Resim 7). Levhada; "İnnehumin Süleymane ve innehû"- "Bismillahirrahmanirrahim" "İnnelmûslimîne Ve'lmüslimati-Ve'lmü'minin- Ve'l-mü'minâti-Ve'lgânitîne-Ve'lgânitâtû-Ve'ssâdikine- Ve's- sâdikâtû-Ve's-sâbirâtû-Ve'lhaşî'ne- Ve'lhâşîâtû-Ve'lmüsaddîkîne- Ve'lmüsaddikâtû -Ve'ssâimîne- Ve'ssâimâtû-Ve'lhâfîzîne-furûcehümVe'lhafîzâtû" yazısı yer alır. Yazıda "Vav" harfleri büyük diğerleri ise küçük yazılmıştır. "Ve'zzakirinellahekesîrânVe'zzâkirâtia'zallahûlehümmağfiraten ve ecranazîmâ" ve "nemekâhu'lmüznibû es seyyid tilmizi es Seyyid Ömer Faik min tilmizi gaferallahulehû1297" (M. 1880) ketebesini yazılıdır. Yazının sağında ve solunda besmele okunun üzerinde papatya dalı ve yapraklarından oluşan çiçek buketleri yer alır. Bu çiçekler Bazıları sadece dal üzerinde iken bazıları ise fiyonkla bağlanmıştır. Yazının cümle sonlarına konan duraklar da ayrı bir güzellik taşır. Yazılı alanı çevreleyen iki altın cetvel arasına tezyin

edilmiş zencereğin deseni üç nokta çintemani ve zikzak şeklinde düzenlenmiş yapraklardır. Cetvellerin dışında kalan bordür; çivit mavi üzerine; sarı ve yeşil altın kullanarak akantus yaprakları ile tezyin edilmiştir(Çizim 7).

Resim 7: Yalvaç Müzesi 545 Envanter Numaralı Levha. “İnnehumınSüleymane ve innehû”-
“Bismillahirrahmanirrahim” “İnnelmûslimîneVe’lmüslimati-Ve’lmü’minin- Ve’l-mü’minâti-
Ve’lgânitîne-Ve’lgânitatû-Ve’ssâdikine- Ve’s- sâdikâtü-Ve’s-sâbirâtû-Ve’lhaşîf’ne-
Ve’lhâşiâtûVe’lmüsaddîkîne- Ve’lmüsaddikâtü –Ve’ssâimîne- Ve’ssâimâtü-Ve’lhâfizîne-
furûcehümVe’lhafizâtü” yazısı yer alır. Yazıda Vav harfleri büyük diğerleri ise küçük yazılmıştır.
“Ve’zzakirinellahekesîrânVe’zzâkirâtia’zallahûlehümmağfiraten ve ecranazîmâ”

Hattat Ömer Faik. H.1297 (M.1880)

Çizim 7: 545 Envanter Numaralı Levha'nın Çizimi

Yalvaç Müzesi 538 Envanter Numaralı Levha

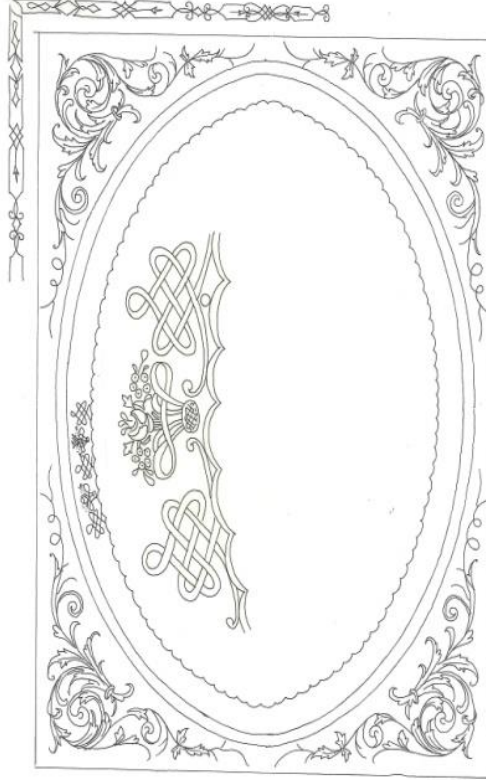
Üzeri oyma desenli, sarı yıldız çerçeveli levhanın eni 58 cm, boyu ise 67 cm'dir. Açık gri kağıt üzerine siyah mürekkeple Celi sülüs, sülüs ve nesih hatlarla beyzi form içinde yazılmış bir dua yer alır (Resim 8). Yazının satır araları altın ile beyn-es sütur yapılmıştır. Bu levha'nın yazılış tarihi, hattatı ve müzehhibi hakkında herhangi bir kayıta rastlanılmamıştır. Türk İslam Eserleri Müzesi'nden 26.09.1966 yılında satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiştir. “Elhamdülillâhivahdehü,Bismillahirrahmanirrahim,aşeretümu’cizatünmin’ennebiyîsallallahüt ealâ aleyhi vesellem. Allahümmesallialâseyidinâ ve nebiyyinâ ve şefî’na ve Mevlânâ Muhammedinellezi” yazısı 11 kez tekrarlanmıştır.“Ruyeyan’il-Buhârîrahimehu’llahüteâlâ” yazısının orta kısmında Hz. Peygamber'in on mucizesi anlatılır.

Beyzi formlu yazı alanının çevresinde çift tahrir olarak çalışılmış, yarı üsluplaşmış çiçek motiflerinden oluşan bir bordür deseni yer alır. Bu bordürü altın bir cetvel çevreler.

Dikdörtgen formlu levhada yazının çevresi ahşap ile çevrelenmiş ve üzeri kıvrımlı akantus yaprakları ile barok rokoko üslupta tezhiplenmiştir. Siyah üzerine hafif bir şekilde tezyin edilmiş ince bir çerçevesi vardı

(Çizim 8).

Resim 8: Yalvaç Müzesi 538 Envanter Numaralı Levha“Elhamdülillâhiv ahdehü, Bismillahirrahmanirrahim aşeretü Mu'cizatünmin'ennebiyîsallallahütealâ aleyhi vesellem. Allahümmeallâlâseyidinâ ve nebiyyinâ ve şefî'na ve Mevlânâ Muhammedinellezi” “Ruvîyeân'il-Buhârîrahimehu'llahü teâlâ” ve Hz. Peygamber'in(s.a.v) on mucizesi yazılıdır.

Çizim 8: 538 Envanter Numaralı Levha'nın Çizimi

Yalvaç Müzesi 539 Envanter Numaralı Levha

Oymalı sarı yıldız çerçevesi levhanın eni 127,5 cm, boyu ise 36 cm'dir. Siyah mukavva üzerine altın ta'lik hat ile yazılmış olan levhanın hattatı Ali Haydar'dır. “Ya Hazreti Pir SeyyidAbdül Kâdir Geylani Kaddesallahûsirrahulazîz” yazılıdır (Resim 9). Türk İslam Eserleri Müzesi'nden 26.09.1966 yılında satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiştir. Ketebesinde hattatın ismi yer almasına rağmen müzehhibi ve yapılış tarihi hakkında herhangi bir kayıt yoktur. Yazının çevresi beyaz ve altın cetveller ile çevrelenmiştir. Barok-rokoko üslupta yapılmış köşe tezhibinin arası beyaz ve altın cetvellerle birleşmiştir (Çizim 9).

Resim 9: Yalvaç Müzesi 539 Envanter Numaralı Levha “Ya Hazreti Pir Seyyid Abdül Kâdir Geylani. Kaddesallahû SirrahulAzîz” Hattat Ali Haydar.

Çizim 9: 539 Envanter Numaralı Levha'nın Çizimi

Yalvaç Müzesi 550 Envanter Numaralı Levha

Topkapı Sarayı Müzesi'nden 26.09.1966 yılında satın alma yolu ile Yalvaç müzesine getirilmiştir (Resim 10). Prusya mavisî murakka üzerine talik yazı ile Osmanlıca bir beyit altın ile yazılmıştır. Çerçevesiz levhanın eni 66,5 cm, boyu 67cm'dir. Ketebesinde “Ketebehûel-hâc Abdû'l Fettaḥ gufirelehu sene 1260” (M.1844) yazısı yer alır.

“Ey mahremi bimüşterekikurb-i Hüdâ
Dilden eserin etmesün Allah cüdâ
Her zerreyi haki kademi hazretine

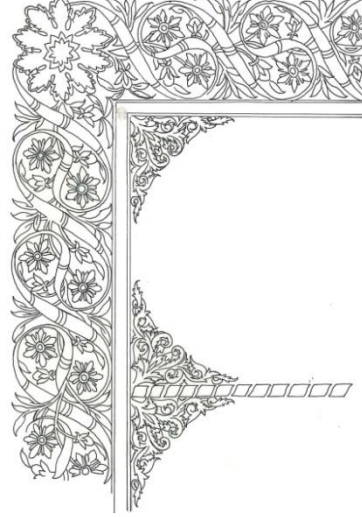
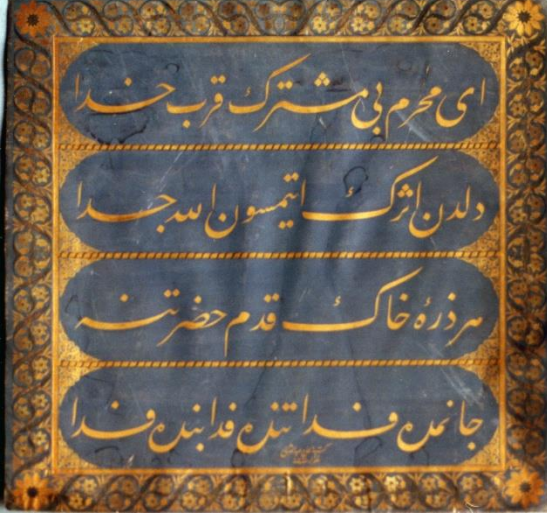
Canım da feda, ten de feda. ben de feda” Sadi'nin Divançe'sinden bir dörtlük yer alır.

Dörtgen formlu levhanın satır aralarında, paftalara bölünmüş altın çizgiler yer alır. Yazı kenarındaki cetvel ile satırların yanlarında kırmızı altın ile renklendirilmiştir. Yazının çevresi; iki altın cetvel arasındaki altın zencerekten sonra başlayan, 5,5 cm kalınlığındaki kalınca bir bordür ile çevrelenmiştir. Bu bordürün tezhibi; tek yönde “S” şeklinde kıvrılan nüanslı bir şeridin arasından geçen yarı üsluplaşmış çiçek ve yapraklardan oluşur. Çiçek ve yaprakların damarları yüzeyden daha derin olduğu için tezhibe zengin bir görünüm kazandırmıştır (Çizim 10).

SONUÇ

Osmanlılardan günümüze intikal eden hat ve tezhip sanatının seçkin örneklerinden olan Yalvaç müzesindeki 10 adet levha genel, hat ve tezhip özellikleri açısından incelenmiştir. Genellikle XIX. yüzyıla ait oldukları tesbit edilen levhalar müzeye ücret ödenerek satın alma yolu ile getirilmiştir.

Resim 10: Yalvaç Müzesi 550 Envanter Numaralı levhada Sadi'nin Divançe'sinden bir beyit yazıldı. Ketebe hû el-hâc Abdû'l Fettah . 1260 (M.1844)

“Ey mahremi bimüşterekikurb-i Hüdâ
Dilden eserin etmesün Allah Cüdâ
Her zerreyi haki Kademi Hazretine
Canım da feda, ten de feda. ben de feda.”

Çizim 10: 550 Envanter Numaralı Levha'nın Çizimi

Envanter kayıtlarına göre 6 levha Türk İslam Eserleri Müzesinden 4 levha ise Topkapı Sarayı Müzesinden 26. 9. 1966 tarihinde Yalvaç müzesine satın alınarak getirilmiştir.

Levhaların ketebelerinde 8 tanesinin hattatı hakkında bilgi verilmesine rağmen 2 tanesinde bilgi yoktur. Hattat Ömer Faik, Ali Haydar, El Hac Abdül Fettah, Ali biŞermi Seyyid Hafız Osman bin Osman, Hafız-il Kur'an Muhammed Esad, Es Seyyid El Hac Ahmed'ül Arif ve Sami ketebeli levha bu müzede bulunmaktadır. Levhalardan üç tanesinin ketebesinde tarih yoktur. Diğer 7 levhada yazılış tarihleri belirtilmiştir. Bu levhaların bir tanesi XVIII. Yılın sonunda, diğerleri ise XIX. Yüzyıla aittir. Yazılış tarihleri belirtilmeyen levhaların tezhip üsluplarındaki benzerlikleri sebebi ile diğerleri ile aynı dönemlere ait olabileceği muhtemeldir. Levhaların müzehhipleri ile ilgili herhangi bir kayda

rastlanılmamıştır.

Levhalar; sülüs, celi sülüs, nesih, talik, icazet hatla; lapislazuli lacivert, Prusya mavisi, pembe , krem rengi, gri, siyah renklerdeki murakkalar üzerine; altın yıldız, lacivert, siyah mürekkep ile yazılmıştır. Levhalardan yalnızca bir tanesi kağıt üzerine yazılıp ahşap üzerine yapıştırılmıştır. Levhalarda tuğralar, ayetler, hadisler, beyit ve dualar yazılıdır. Levhaların tezhiplerinde yeşil, kırmızı ve sarı altının yanında yeşil, pembe, mavi, eflatun, kahverengi , kırmızı, beyaz gibi renkler de kullanılmıştır. Levhaların 4 tanesi altın diğerleri ise mavi ve siyah mürekkeple yazılmıştır.

Yalvaç müzesindeki el yazması levhaların 4 tanesi çerçevesiz olup; müzenin fotoğrafhane olarak belirlenmiş küçük bir odanın tavan arasında yer alan üst depoda muhafaza edilmiştir. Diğer 6 levha ise çerçevelidir. Müzedeki çerçeveli levhalar; müzenin tamirat geçirdiği 1999 yılına kadar, müzenin iç balkon el yazması eserler bölümünde sergilenmekte iken 2000 yılında bu bölüm kaldırılmış ve diğerleri ile aynı yerde muhafaza edilmeye devam etmiştir. Çerçevesiz olanlar fazlasıyla yıpranmış, çerçeveli olanların çerçevelerinde ise kırıklar ve boyalarında dökülmeler görülmektedir.

Daha sonra Yalvaç Müze Müdürlüğü Koleksiyonunda bulunan bu lehalar; İlgi a: 19/03/2009 gün, 53815 sayılı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün yazısı b:"31/03/2009" 60808 Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yazısı ile 2. 04. 2009 tarihinde Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı Ankara Devlet Resim ve Heykel Müze Müdürlüğüne devredilmiştir. Bu müze'ye gelen eserlere hiçbir patolojik inceleme ve restorasyon yapılmamış olup, 538, 550, 490, 521 numaralı eserler teşhir edilirken diğerleri halen müzenin deposunda muhafaza edilmektedir (Resim Heykel Müzesi Müdürlüğü, 2012). Bu eserlerin yaşaması için bir dizi önlem almak gerekmektedir:

- Eserlerin konservasyonunda durum araştırmaları ve ortam denetimi yapılmalı, afet planları, depolama ve sergileme politikası saptanıp uygulanmalıdır.
- Depolarda alınacak önlemlerle eserlerin bozulması azaltılabilir. Pencere ve çatı gibi bölümlerin olağan bakımları yapıp güneş ışığının ulaşamayacağı, nemsiz, temiz ve tozsuz, hava dolaşımı olan bir ortamın hazır olması sağlanmalıdır(Yücel vd.1997: 56).
- Müzede muhafaza edilen eserlerden hasta olanlarla sağlam olanlar aynı yerde bulundurulmamalıdır. Hasta olanların patolojik incelemeleri ve restorasyonları yapıldıktan sonra eserlerin konservasyonu için gerekli şartlar hazırlanmalıdır.
- Bu işlemlerin yapılabilmesi için oldukça pahalı teçhizat ve uzmana ihtiyaç vardır. Bu alanda yetişmiş kişilerin az oluşundan belki de istihdamın yeterince yapılamamasından

kaynaklanan aksaklıklar nedeni ile bu eserlerin muhafazası oldukça güç olmaktadır. Bu işlemlerin yapılabilmesi için Kültür Bakanlığı yetkilileri ile üniversiteler arasında koordinasyon sağlanmalıdır.

- Türkiye’de İstanbul Yazma ve Nadir Eserler Patoloji ve Restorasyon Merkezi, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Yazma ve Nadir Eserler Restorasyon Araştırma Merkezinin dışında buna bezer merkezler yaygınlaşmalıdır.
- Bazı müzelerde bulunan patoloji atölyeleri faaliyete geçmelidir.
- Müzelerde eserlerin mikrofilm çekim işlemleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Muhafaza edilen eserlerin envanterlerini yeniden çıkartılmalı, eserler korunup konsültasyonu ve konservasyonu için gerekli önlemler alınmalı, teşhir salonları kapatılmak yerine açılmalıdır.
- Eserlerin bulunduğu müzelerde hastalanmış eserlerin patolojik incelemeleri yapıldıktan sonra restore edilerek tekrar buldukları yere geri dönmeleri sağlanmalı bu eserler belli müzelerde yığılmamalıdır.

Alınacak bu önlemler ile bir kültür hazinesi, ata yadigarı hat ve tezhip sanatına ait bu örnekler yaşatılarak daha uzun süre geçmişten geleceğe köprü olmağa devam edecektir.

KAYNAKÇA

- AKSOY; Şule “Hat Sanatı” Kültür ve Sanat Dergisi. İstanbul: T.C.Kültür Bakanlığı yayını, Sayı: 5, 1977
- ÇAĞMAN, Filiz vd. Osmanlı Sanatında Hat, İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Mas Matbaacılık, 1998
- DERMAN, Uğur, “Levhalar” Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler” İstanbul: Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Yayını, 2002
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin “Levhalar” İslam Kültür Mirasında Hat Sanatı. İstanbul:IRCICA yayını, 1992
- KARAHAN, Abdülkadir Sabancı Hat Koleksiyonu, , İstanbul: Akbank’ın Bir Kültür Hizmeti, Sanat Kitapları Serisi: 8, Ak Yayınları 1985
- ÖNDER, Mehmet, El yazmaları Antika ve Eski Eserler Klavuzu, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını. 1998
- ÖZDENER, Hasan, “Levha” Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü, Konya: Sebat Ofset Matbaacılık, 2003
- ÖZEN, M.Esiner “Levha” Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayını, 1985
- ÖZKEÇECİ, İlhan vd. Türk sanatında Tezhip, İstanbul: ISBN: 978-975-98526-2-7. 2007
- Resim ve Heykel müzesi Müdürlüğü, Ankara: “Yalvaç müdürlüğü tarafından gönderilen eserler ve nerede olduklarına dair rapor”, 14.03.2012
- Yalvaç Belediyesi, 1989-1999 Faaliyet Raporları, Dünden Bugüne Yalvaç Dergisi. Yalvaç/Isparta: Yalvaç Belediyesi Yayını, 1999
- Yalvaç Müzesi, Envanter Kayıt Defteri , Yalvaç/Isparta. : 1988
- Yalvaç Müzesi Müdürlüğü Yalvaç/Isparta: “Ankara Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğü’ne gönderilen eserler ve nerede olduklarına dair rapor”, 14.03.2012
- YÜCEL, Ayhan vd. Müzelerde Eserlerin Bozulmasında Mikropların Rolü, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: Türk Tarih Kurumu Basımevi. Dizi 47, 2004